

קורט טוכולסקי

תרגום || "מה מותר לסאטירה?" מאת קורט טוכולסקי

"כאשר מישהו אצלנו מספר בדיחה טובה, חצי גרמניה יושבת על הספה ונעלבת". רשימה שפירסם הסופר בעיתון "ברלינר טאגבלאט" ב-1919. תירגם מגרמנית: גדי גולדברג

גברת פוקראט: "אבל צריך שאדם יוכל ליהנות מהאמנות."
 יוהאנס: "מהאמנות יכול אדם לקבל הרבה יותר מאשר רק הנאה."
 גרהרט האופטמן

כאשר מישהו אצלנו מספר בדיחה טובה, חצי גרמניה יושבת על הספה ונעלבת.

הסאטירה נראית כעניין שלילי לחלוטין. היא אומרת: "לא!". סאטירה הקוראת להנפיק איגרות חוב ממשלתיות למימון המלחמה אינה סאטירה. הסאטירה נושכת, צוחקת, מצפצפת ומתופפת על תוף שכירי החרב הססגוני נגד כל מה שדורך במקום בליאות.

סאטירה היא עניין חיובי בהחלט. בשום תחום לא מסגיר עצמו חסר האופי מהר יותר מאשר כאן, שום דבר אינו מראה מהר יותר מיהו מוקיון חסר מצפון, אחד התוקף היום את זה ומחר את האחר.

הסאטיריקן הוא אידאליסט פגוע: הוא רוצה שהעולם יהיה טוב, אבל העולם הוא רע, וכעת הוא יוצא נגד הרוע. הסאטירה של אמן בעל אופי, הלוחם למען הרצון הטוב, אינה ראויה אפוא להתעלמות הבורגנית ולרטינה הזועמת שבהן מבטלים בארצנו את האמנות הזאת.

הטעות העיקרית של הגרמני היא זאת: הוא מבלבל בין מה שמוצג ובין מי שמציג. אם ברצוני להצביע על ההשלכות של אלכוהוליזם, כלומר להילחם בקלקלה הזאת, לא אוכל לעשות זאת באמצעות פסוקי תנ"ך חסודים, אלא הדרך היעילה ביותר תהיה להציג שיכור חסר תקנה. ארים את המסך הפרוש על הריקבון ומסתיר אותו, ואומר: "ראו!" – בגרמניה מכנים זאת "גסות רוח". אבל אלכוהוליזם הוא דבר רע, הוא מזיק לעם, ורק אמת אכזרית עשויה להועיל כאן. אותו דבר היה נכון בעבר בנוגע לאומללותם של האורגים, ובנוגע לזנות זה עדיין נכון גם היום.

השפעתה של הזעיר-בורגנות הותירה את הסאטירה הגרמנית בגבולותיה העלובים כל כך. נושאים גדולים כמעט אינם מטופלים כלל. "סימפליציסימוס" היה היחיד – כאשר עוד התנוסס עליו הבולדוג האדום הגדול – שהעז לגעת בכל הפרות הקדושות הגרמניות הללו: בחייל האלים, בבירוקרט המעופש, במורה המכה, ביצאנית, בתעשיין השמן והעצלן ובקצין המאנפף. אפשר בהחלט שתהיה לך דעה על כל הנושאים הללו, וכל אחד רשאי לחשוב שהתקפה כלשהי היא בלתי מוצדקת או מוגזמת, אבל את זכותו של אדם הגון להצליף בבני זמנו אסור להחריב במילים דורסניות.

האם הסאטירה מגזימה? הסאטירה חייבת להגזים, ועל פי מהותה העמוקה ביותר היא בלתי צודקת. היא מנפחת את האמת כדי שתהיה ברורה יותר, ואין היא יכולה לעבוד אלא לפי הפסוק בתנ"ך: "האף תספה צדיק עם רשע?". ואולם, במעמקי נפשם של הגרמנים טבוע הנוהג המייגע לחשוב ולהתנהג לא כאינדיבידואלים, אלא כמעמדות וכאיגודים, ואוי לך אם תעז לפגוע באחד מאלה. מדוע המגזינים הסאטיריים שלנו, הקומדיות והסרטים שלנו כחושים כל כך? מפני שאיש אינו מעז להכעיס את התמנון הענק המעיק על הארץ כולה ורובץ עליה שמן, עצלן, וממית.

אפילו לצאת נגד אויב הארץ הסאטירה הגרמנית אינה מעזה. מובן שאל לנו לחקות בהתלהבות כל קריקטורת מלחמה צרפתית גועלית, אבל איזו עוצמה היתה להן, איזה זעם בסיסי, איזו הצלחה ואיזו השפעה! אמת: הן לא נרתעו משום דבר. לעומתן היו תלויים הלוחות שלנו עם מספרי הצוללות, לא הזיקו לאיש, ואיש לא קרא אותם. אל נהיה קטנוניים כל כך. לכולנו – למורים ולאנשי עסקים ולפרופסורים ולעורכים ולמוזיקאים ולרופאים ולפקידים ולנשים ולשרי ממשלה – לכולנו יש פגמים וצדדים קומיים וחולשות קטנות וגדולות. ובאמת שאיננו צריכים למחות בכל פעם שמישהו מספר עלינו בדיחה טובה באמת סוף סוף ("קצבים", שימרו על רכושכם היקר מכול!").¹ מותר לה להיות מרושעת, אבל היא חייבת להיות כנה. אין אדם הגון ואין מעמד הגון שלא יצאו נשכרים מאיזו מהלומה הגונה. הוא רשאי להשיב באותם האמצעים, הוא רשאי להכות בחזרה – אבל שלא יעלב או ייפגע ויסב את ראשו בזעם. רוח טהורה יותר תנשב בחיים הציבוריים שלנו אם לא כולם יעלבו כל הזמן. אבל כפי שפני הדברים הם כיום, היהירות התמידית רק הולכת ומתנפחת לכדי שגעון גדלות. הסאטיריקן הגרמני נוהג כמי שמהלך בין הטיפות ונזהר זהירות יתרה בענייני מעמדות, מקצועות, דתות ומוסדות. אין ספק שהוא רוקד כך ריקוד מלא חן, אבל בטווח הארוך זה גם מתיש. הסאטירה האמיתית מטהרת את הדם: ומי שדמו טהור, גם גון פניו טהור.

מה מותר לסאטירה? הכול.

* הרשימה פורסמה לראשונה ב-27 בינואר 1919 בעיתון "ברלינר טאגבלאט" (Berliner Tageblatt) בשם העט איגנץ וורובל (Ignaz Wrobel).

* גדי גולדברג הוא מתרגם ועורך תרגומים מגרמנית לעברית. תירגם מכתבי קאנט, הגל, וולפגנג קפן, אריך מריה רמרק ועוד. כמה מתרגומיו מופיעים בבלוג "[העולם כמקור וכתרגום – על ספרות, הגות ותרבות גרמנית בתרגום לעברית](#)".

¹ על פי הציור של הרמן קנאקפוס (Hermann Knackfuss) שכותרתו: עמי אירופה, שימרו על רכושכם היקר מכול.